

شفاعت

۲



آیت الله حسین نوری

در مقاله پیش گفته شد که «شفاعت روز قیامت» در فرهنگ اسلامی بعنوان یک اصل قرآنی و حدیثی و اعتقادی مطرح و ثابت است و در رابطه با آن لازم است چند بحث - که در مقاله قبل مورد تذکر قرار گرفت - انجام بگیرد و یکی از آنها که مفهوم و معنای شفاعت را روشن میکند مورد توضیح قرار گرفت و دومین بحث که در این مقاله مورد نظر است این است که چه کسانی در روز قیامت شفاعت میکنند؟

چه اینکه میدانیم در روز رستاخیز در پیشگاه خداوند متعال هر کس نمیتواند شفاعت کند و این مقام و موقعیت تنها در شأن کسانی است که در پیشگاه حضرت حق از عزت و آبرومندی مخصوصی برخوردار میباشند و بدست آوردن این افراد که دارای این مرتبت هستند را از قرآن مجید و احادیث پیشوایان معصوم دینی علیهم السلام باید استفاده کنیم و در این رابطه مفاد آیات قرآنی و احادیث معتبر اسلامی باین شرح است:

الف. شفاعت حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله وسلم

نخستین کسی که در روز قیامت مردم را زیر چتر شفاعت خود بواسطه موقعیت و مقام بسیار شامخی که دارد قرار میدهد حضرت محمد بن عبدالله صلی الله علیه و آله است که خداوند متعال از این موقعیت عظیم به «مقام محمود» تعبیر کرده و فرموده است:

«وَمَنْ اللَّيْلِ فَسْهَجْدٌ بِهِ نَاقِلَةٌ لَكَ عُسَى أَنْ يَتَعَنَّكَ رَبُّكَ فَتَأْمُرَهُمْ»^۱

یعنی مقداری از شب را بپسهنجد و

شب زنده داری ای که مخصوص تو میباشد پردازد باشد که پروردگارت نورابه «مقام محمود» مبعوث بگرداند که همه مفتیان شیعیه و سنی اتفاق نظر دارند که منظور از «مقام محمود» شفاعت حضرت رسول اکرم (ص) است و روایات بسیاری را نیز که بر همین مطلب دلالت دارد و تفسیر این آیه ذکر کرده اند و بناسبت اینکه این شفاعت بسیار فراگیر و وسیع است تعدادی از آنها از آن، به شفاعت کثیری یا عظمی تعبیر نموده اند.

در این مورد برای نمونه میتوان به تفسیر مجمع البیان و تفسیر برهان و تفسیر صافی و تفسیر المیزان از تفاسیر خاصه و تفسیر فخر رازی و تفسیر روح المعانی و تفسیر بیضاوی و تفسیر جلالین و تفسیر فی ظلال و تفسیر مراغی از تفاسیر عاقله مراجعه کرد.^۲

محقق طوسی و علامه حلی در کتاب تجرید و شرح آن میگویند: علماء همگی اتفاق نظر دارند که مقام شفاعت برای پیغمبر اسلام (ص) ثابت است و برهان آن گفتار خداوند «عسى ان يعنك ربك مقام محمودا» میباشد.^۳

در این رابطه که نخستین شافع روز قیامت

حضرت رسول اکرم (ص) میباشد و همه افراد در آنروز به شفاعت حضرتش احتیاج دارند احادیث بسیاری از پیشوایان معصوم علیهم السلام صادر گردیده است که از آن جمله است این احادیث:

۱- شماعه که یکی از روایان مشهور است از محضر امام کاظم علیه السلام از مفاد آیه «وعسى ان يعنك ربك مقام محمودا» پرسید آنحضرت فرمودند: روز قیامت پس از اینکه مردم مدتی طولانی میایستند از حضرت آدم علیه السلام تقاضای شفاعت میکنند او مردم را به حضرت نوح علیه السلام راهنمایی میکند و حضرت نوح علیه السلام پس از مراجعه مردم آنان را به حضرت ابراهیم راهنمایی مینماید و بهمین ترتیب پیغمبران «اولوالعزم» مردم را به پیغمبر اولوالعزم بعد از خود رهنمون میشوند تا اینکه حضرت عیسی علیه السلام به مردم میگوید در این مورد به پیشگاه حضرت محمد صلی الله علیه و آله بروید پس آنحضرت میفرماید: آری آماده این موضع هشتم سپس بطرف در بهشت حرکت می کند و بفرمان خداوند درب بهشت در این حال گشوده می شود و آنحضرت بسجده میافتد و سر از سجده بر نمیدارد تا اینکه خداوند میفرماید: سخن بگو و تقاضا کن که تقاضای تو مورد اجابت است و شفاعت کن که شفاعت تو پذیرفته است در این حال آنحضرت سر از سجده بر میدارد و دوباره در آن پیشگاه با عظمت بسجده میافتد و خداوند مجدداً همان عبارت را تکرار میکند از آن پس حضرتش سر از سجده برداشته شفاعت میکند حتی آنحضرت درباره کسانی که وارد آتش جهنم گردیده اند نیز

شفاعت میسماید و در روز قیامت هیچکس نبروندتر از حضرت محمد صلی الله علیه وآله نیست و این است مفاد گفتار خداوند: «غسی آن نعتك ذلك فقاما مخمودا».

۲- عسیدین رزازه میگوید از محضر امام صادق (ع) سؤال شد: آیا مؤمن در روز قیامت شفاعت میکند؟ حضرتش فرمودند: «بلی» در این مورد یکتفا از حصار آن محضر پرسید آیا مؤمن هم به شفاعت حضرت پیغمبر (ص) محتاج است آنحضرت فرمودند: «بلی» افراد مؤمن هم خالی از عطاها و لغزشها نیستند سپس آنحضرت اضافه کردند: «هیچکس نیست مگر اینکه در روز قیامت به شفاعت حضرت پیغمبر صلی الله علیه وآله احتیاج دارد» در این مورد شخص دیگری از آنحضرت پرسید: معنای این جمله که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وآله فرموده اند:

«لأشهد وليد آدم ولا فخر» یعنی من آقای همه فرزندان آدم میباشم و کسی هرگز افتخار و خودستائی نمیکنم چیست؟

فرمودند: بلی آن حضرت در روز قیامت حلقه در بهشت را میگیرد و در بهشت را برزوخا مردم میگذراید پس از آن در پیشگاه حضرت حق سجده میافتد پروردگار میفرماید سر از خاک بردار و شفاعت کن که شفاعت تو پذیرفته است و هر چه خواهی بنوداده میشود در این حال سر از سجده بر میدارد و دوباره در آن پیشگاه مقدس سجده میافتد خداوند نیز باو میفرماید سر از سجده بردار و شفاعت کن که شفاعت تو پذیرفته و مسألت تو مورد اجابت است بعد از آن، آنحضرت سر از سجده برداشته به شفاعت میپردازد و شفاعتش پذیرفته و تقاضایش مورد موافقت حضرت حق قرار میگیرد.^۵

۳- جابر بن عبد الله انصاری از حضرت امیرمؤمنان (ع) نقل میکند حضرت فاطمه زهرا (ع) به پدر بزرگوار خود گفت: «یا اناها انی انشاء یوم التوفی الاظیم و یوم الالهوال و یوم الفرغ الاکثر قال یا فاطمة عند باب الجنة و معی لواء الخندق و انا الشفیع الی ربی قالت: یا اناها فان لم الیک هناك؟ قال الفسی علی الخوی و انا افسی الیمنی»

فالت یا اناها ان لم الیک هناك؟ قال الفسی علی الضراط و انا فانیم اقولنا رب سلم افسی قالت فان لم الیک هناك؟ قال الفسی و انا عند المیزان اقول رب سلم افسی قالت: فان لم الیک هناك؟ قال الفسی علی شبر جهنم افسع شرزها و لهاها عن افسی فاستترت فاطمة بذلك».

یعنی: ای پدر بزرگوار در روز قیامت روز موقف بزرگ روز ترسها و فتح بزرگ در کدام نقطه ترا ملاقات کنم؟

حضرتش در پاسخ فرمودند: در جلودرب بهشت در حالی که «برجم حمد» همراه من است و در محضر پروردگار متعال برای اتم شفاعت میکنم.

پس حضرت صدیقه کبرا سؤال کرد اگر در آن مورد بملاقات تو نائل نشدم در کجا ملاقات کنم؟

فرمود در کنار جوی که لغت خود را سیراب میکنم،

بعد از آن پرسید اگر در آنجا نیز ملاقات نمودم در کجا ملاقات نمایم؟

فرمودند در کنار صراط که در آنجا ایستاده از خداوند تقاضا میکنم که امت مرا از آنجا سلامت بگذرانند.

پس از آن سؤال کرد اگر در آنجا ملاقات حاصل نشد؟

در پاسخ فرمودند: در نزد میزان که میگویم پروردگار امت مرا سالم بدار.

باز پرسید اگر در آن نقطه نیز ملاقات نکردم؟

فرمودند، در لبه جهنم ایستاده سعی میکنم شعله و شراره آتش را از امت خود دفع نمایم.

حضرت زهرا سلام الله علیها از این جریان خبرمند گردید.^۶

در این حدیث که نشانگر توبته مخصوص آنحضرت به امت خود در مواقع متعدد روز قیامت است نخستین موقعی که برای ملاقات با دختر بزرگوار خود بیان میکند موقف شفاعت آنحضرت است از جمله آیتانی که بسیاری از مفسرین آنرا به شفاعت آنحضرت نیز تفسیر

کرده اند این آیه است: «وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى» یعنی خداوند بزودی آنقدر بتو عنایت خواهد کرد که تورا ضی و خشنود گردی که در این مورد برای نمونه به تفسیر مجمع البیان و المیزان و صافی و فخر رازی میتوان مراجعه کرد.^۷ و بالاخره آنحضرت در کلمات خود نیز این شفاعت وسیع و فراگیر را یکی از امتیازات خود محسوب میداشت: عبدالله بن عباس میگوید:

«قال رسول الله أعطيت حسنا ثم أعطها أحد فليس جعلت لي الأرض منجدا وظهورا ونصيرت بالرعب وأجل لي أنتنم وأعطيت جوامع الكلم وأعطيت الشفاعة».

یعنی خداوند متعال ۵ چیز را که بهیچکس نداده است بمن عنایت فرموده است:

۱- پهنه زمین برای من عبادتگاه و نیز پاک کننده است.^۸

۲- خداوند مرا بواسطه رُعی که از من بدل دشمنانم افکنند باری کرد و من پیروز شدم.

۳- غنا من جنگی برای من حلال گردید.

۴- خداوند بمن در رابطه با هدایت و ارشاد مردم کلمات جامعی عنایت کرد.

۵- مقام شفاعت (که منظور همان ابتداء به شفاعت و فراگیری آن است) را بمن عطا کرد.^۹

ادامه دارد

۱- سوره اسراء: آیه ۷۹.
۲- تفسیر مجمع البیان ج ۴ ص ۴۳۵. تفسیر برهان ج ۲ ص ۴۳۸. تفسیر المیزان ج ۱۳ ص ۱۸۷. تفسیر صافی ج ۲ ص ۹۸۵. تفسیر فخر رازی ج ۲۱ ص ۳۱. تفسیر روح المعانی ج ۱۵ ص ۱۳۰. تفسیر بصاوی ج ۳ ص ۲۰۹. تفسیر جلالین ص ۳۸۱. تفسیر فلال ج ۱۵ ص ۶۲. تفسیر مرفعی ج ۱۵ ص ۸۲.
۳- شرح تیرید مسئله ۱۱ ص ۲۴۴.
۴- بحار الانوار ج ۸ ص ۴۸.
۵- بحار الانوار ج ۸ ص ۳۵.
۶- سوره ضحی: آیه ۵.
۷- مجمع البیان ج ۱۰ ص ۵۰۵. المیزان ج ۲۰ ص ۴۴۶. تفسیر صافی ج ۲ ص ۸۲۷ و تفسیر فخر رازی ج ۳۲ ص ۲۱۳.
۸- پیغمبران پیشین لازم بود در جای مخصوصی عبادت کنند ولی در اسلام در هر نقطه ای عبادت صحیح است و نیز تسبیح با زمین در مورد خود بدل از غسل با وضو صحیح است.
۹- بحار الانوار ج ۸ ص ۳۸.